

EN BILD BERÄTTAR

Ett samhälle växer fram

Bara ett hundratal invånare bodde i centrala Arjeplog på 1920-talet, där en affärsgata höll på att växa fram. Lasse Lundqvist, 87 år, kan berätta om alla husen på bilden från Norrbottens museums arkiv.

DET FÖRSTA HUSET till vänster på Storgatan – som för övrigt var samhällets enda gata – är Edholms diversehandel. Det stod färdigt år 1903 och var dekorerat med vackra utsirningar.

Här fanns allt du kunde behöva – från mat till seltyg åt hästarna. Det var fullt med varor, till och med i taket hängde det saker och man kunde köpa mjölsäckar på 50 eller 100 kilo, minns Lasse Lundqvist.

DET RÖDA HUSET bakom Edholms tillhörde skogsbolaget Munksund. Här bodde inspektorn i skogsbolaget.

Nästa hus på gatan tillhörde Albert Davidsson, en man från Lövnäs som lyckats komma över lite pengar och som också drev affärsverksamhet.

Längre upp ligger ett vitt hus med två lägenheter. Här bodde Ludvig Helander som senare startade godstrafik med lastbilar mellan Arjeplog och Arvidsjaur.

LÄNGST UPP LÄNGS gatan till vänster flyttade läkaren Björnwall in i en av lägenheterna 1904 och startade mottagning.

– Han brukade göra vissa småoperationer på köksbordet. Det var hans fru och en annan kvinna som fick assistera. Det var inte så noga på den tiden, berättar Lasse Lundqvist.

Björnwall lämnade samhället 1908 när han blev osams med kommunledningen och flera olika läkare avlöste därefter varandra.

Tillgången till sjukvård var en angelägenhet för hela kommunen och därför inrättades år 1912 en lägenhet på övervåningen i huset till höger, som därefter kom att kallas läkarbostaden.

På övre plan fick läkaren bo i en lägenhet, på nedre plan hade han sin mottagning tillsammans med en barnmorska som bodde i en mindre lägenhet på bottenvåningen.

När den legendariske ”lappmarksdoktor” Einar Wallquist kom till samhället 1922 bodde han också till en början i lägenheten, innan han flyttade till ett eget hus. Året därpå startades Arjeplogs sjukstuga, där Einar Wallquist arbetade under flera decennier.

OVANFÖR LÄKARBOSTADEN på höger sida, bodde en köpman som hette Westermarck.

– Han hade flyttat hit 1875 och blev nästan som en kung i Arjeplog.

Bilden föreställer Storgatan i Arjeplog på 1920-talet. Fotograf okänd. Copyright: Norrbottens museum.

Handlarna var viktiga för kommunens utveckling, men det fanns en baksida. Både Westermarck och Edholm hade förankringar i skogsbolagen och drev samtidigt affärsrörelser.

– De kunde lura en fattig nybyggare att handla på kredit. Och sedan när han var skyldig nog mycket, så gick inspektorn dit och sa att han skulle betala.

När den som stod i skuld inte hade några pengar, tog inspektorn över hemmanet.

– Det var mycket djävulskap på den tiden. De som hade pengar och makt, de styrde precis som de ville.

Arjeplogs affärsgata växte undan för undan till en stadskärna. På 1930-talet byggdes Drottninggatan som går parallellt med Storgatan till höger. 1932 öppnade Konsum – och där blev ingen lurad på sin mark.

I dag finns inte mycket av den ur-

Lasse Lundqvist står på samma plats som arkivbilden är tagen på, men i dag ser det lite annorlunda ut.

Foto: Arjeplogs kommun/Martin Stråmo

sprungliga bebyggelsen kvar. Några av husen brann ner genom olyckshändelser. Byggnaden där Edholms diversehandel hade legat revs år 1975 och ersattes med ett funkishus.

– De hade satt in skyltfönster, så det var inte alls lika fint längre. Inte ens doktor Wallquist protesterade mot rivningen. Däremot är det många som på senare år svurit ve och förbannelse över kommunledningen som rev de gamla byggnaderna.

I BÖRJAN AV 1900-TALET hade Arjeplog cirka 3 000 invånare. De flesta bodde i byarna. Många var nybyggare och levde under knappa förhållanden med fiske som sin huvudsakliga näring.

År 1920 dog tre procent av den totala befolkningen i spanska sjukan.

– Det var en katastrof. På påskdagen 1920 begravde man 52 personer på kyrkogården.

Själv är Lasse Lundqvist född 1929 och växte upp i byn Höganäs som ett av sex syskon. Hans pappa var skogsarbetare, mamman hemmafru.

I 40 år har han arbetat på Domänverket, där han blev förman, och han har förblivit Arjeplog trogen under hela sitt liv. I dag bor han själv inne i centrum.

Är du fäst vid din hemkommun?

– Ja, men det hör du väl på det jag berättar. Man sätter sig inte in så mycket i någonting som man är likgiltig till.

ULRIKA VALLGÅRDA